

Utrymme
är ingen
rättighet

"Givetvis hade ledningen för Bok & Bibliotek varit i sin fulla rätt att från början tacka nej till tidningen [Nya tider], bland annat med hänvisning till dess samröre med kända Förtelseförfattare. Det hade till och med varit rimligt att göra det. Tryck- och yttrandefriheten garanterar också nazister och Förtelseförfattare rätten att publicera sina böcker och artiklar och hålla sina möten, men den garanterar dem inte rätten att tas på allvar som "den andra sidan" i en legitim debatt. Inte heller tillförsäkras den dem rätten till utrymme i tidningar och tv – eller bland mont-rarna i mässhallen i Göteborg."

Björn Wiman
DN 17/9 2016

Hatspridare på Bokmässan

DEN HÖGEREXTREMA PUBLIKATIONEN Nya tiders medverkan på Bokmässan i september ledde till en intensiv debatt. Nya tider, som har kopplingar till nazistiska grupper, sprider bland annat antisemitiska konspirationsteorier och publicerar och försvarar kända förtelseförfattare. (Se Jonathan Lemans belysning av publikationen i SKMA:s nyhetsbrev mars 2016.)

Bokmässans fotbyten och principlöshet i förhållande till Nya tider liksom det slutliga beslutet att låta publikationen delta väckte stark kritik. Kritiken stegrades på nytt när det meddelades att författaren Lars Ulwencreutz skulle framträda i Nya tiders monter.

Ulwencreutz har givit ut den antisemitiska förfalskningen "Sions vises protokoll" på svenska. Han har även publicerat propaganda som förnekar Förtelsen; inför sitt framträdande på bokmässan sade Ulwencreutz till Expo att han var "tveksam

till att det funnits några gaskammare".

I ett uttalande den 14/9 kommenterade SKMA:s dåvarande ordförande Willy Silberstein händelseutvecklingen:

"Ulwencreutz medverkan demonstrerar på nytt att Nya tider är en del av den antisemitiska extremhögern. Att Bokmässan blir en scen för judehat, rasister och förtelseförfattare och därigenom indirekt bidrar till att legitimeras deras budskap är djupt oroväckande."

Senare samma dag meddelade Nya tider att Ulwencreutz som en följd av debatten ställt in sin

Nya tiders chefredaktör i Aktuellt (skärmbild).

medverkan på Bokmässan.

Även SVT:s Aktuellt mötte stark kritik efter ett inslag med Nya tiders chefredaktör där denne mötte få kritiska frågor och där publikationens budskap och politiska hemmahörighet beskrevs på ett otydligt sätt.

FOTO: SOFIA RUMÄRSBOTTER

Svante Weyler ny ordförande för SKMA

SVANTE WEYLER ÄR ny ordförande för Svenska kommittén mot antisemitism. Han efterträder Willy Silberstein som lett SKMA sedan 2009.

Svante Weyler är förläggare och driver Weyler förlag. Han har tidigare arbetat som journalist, bland annat på Sveriges Radio. Han har även varit redaktör för Ord & Bild samt kulturskribent för Expressen och Sydsvenskan.

- I en tid då judar utsätts för hat för att de är judar känns

uppgiften som ordförande för Svenska kommittén mot antisemitism viktig, säger Svante Weyler.

- Antisemitismen är inte i första hand ett problem för judar. Det är ett problem för hela samhället, för alla medborgare. För mig är det också viktigt att SKMA även arbetar för att sprida kunskap om islamofobi och diskrimineringen av romer.

Willy Silberstein kvarstår som styrelsemedlem i SKMA.

SKMA FÖRDÖMDE SD-POLITIKERS UTTALANDE

Anna Hagwall, riksdagsledamot för SD, har i en motion föreslagit slopat presstöd till lokaltidningar för att minska Bonnierkoncernens mediedominans. I ett mejl till Aftonbladet 6/10 skrev hon: "Låt de små Bonnierska tidningarna i landsorten gå under. Ingen familj, etnisk grupp eller företag skall tillåtas kontrollera mer än fem procent av medierna".

I en kommentar skrev SKMA:s ordförande Svante Weyler: "Med antydningarna om att en 'etnisk grupp' skulle kontrollera medierna anknuter Hagwall till den i antisemitisk propaganda centrala föreställningen om att judar styr medierna. Denna typ av angrepp mot Bonniers har en lång tradition och de spelar även idag en viktig roll, inte minst i högerextrem propaganda.

Att antisemitiska myter underblåses av en ledamot av Sveriges riksdag är skrämmande. Att riksdagsledamoten tillhör SD är dock knappast förvånande. Hagwalls uttalande bekräftar något som länge varit tydligt: bakom partiets 'anti-antisemitiska' fasad finns en underström av misstro och fientlighet mot judar."

Svante Weyler

Ordförande för Svenska kommittén mot antisemitism

LIKA MYCKET DIN SAK SOM MIN

I ngen har lärt mig så mycket om judisk identitet och antisemitism som den ungerske nobelpristagaren Imre Kertész. Hans livsöde är sannolikt känt för de flesta läsare av det här nyhetsbrevet men för säkerhets skull: född 1929, uppväxt i en sekulär judisk familj i Budapest, deporterad till Auschwitz som fjortonåring, ljög inför Dr Mengele om sin ålder och slapp undan gaskammaren, hamnade i Buchenwald och klarade livet tack vare att han i krigets slutskede blev dödssjuk och hamnade i lägre sjukstuga. Hade han varit friskare hade han kanske istället dött i en dödsmarsch.

Tillbaka i Budapest efter kriget skrev han i tretton år på det som kommer att förbli hans mästerverk, den självbiografiskt präglade romanen *Mannen utan öde*. Sent i livet skulle den skänka honom ett stort internationellt genombrott och, som sagt, ett Nobelpris. Kertész avled i våras efter lång tids sjukdom.

Jag tror att man kan säga att Imre Kertész var en motvillig jude. Det var visserligen en identitet han fötts till, men det var Hitler och nazisterna som fråntog honom valet mellan att behålla och odla denna identitet eller att låta den tunnas ut, förvandlas. Hela Kertész verk genomsyras av denna motvilja, inte mot den judiska identiteten som sådan, utan mot att tvingas till en identitet. Att de ungerska kommunistiska litteraturpoliserna hade så svårt att fördrå alla hans böcker berodde naturligtvis på att kommunismen också hade som mål att tvinga på människor en identitet.

Jag uppfattar att kärnan i Kertész förfat-

tarskap är just detta: de totalitära systemen berövar människan möjlighet att välja sin identitet. Det är en radikal kritik av antiindividualismen.

Antisemitismen berövar varje jude hans eller hennes individualitet.

»Antisemitismen berövar varje jude hans eller hennes individualitet.«

I SLUTET AV nittioalet utlöste den tyske författaren Martin Walser en hätsk debatt när han ställde frågan om hur länge Auschwitz skulle präglade snart sagt varje politisk diskussion i Tyskland. Walser gjorde också ganska grova antydningar om att Auschwitz användes som ett slags "moralisk klubb" av vissa intressen för att hålla liv i föreställningen om det tyska folkets eviga skam och skuld.

Tillfrågad om sin åsikt om detta svarade Kertész mycket enkelt och klart: det är inte debatten om Auschwitz som är problemet, det är själva det faktum att Auschwitz har hänt som är problemet. Och innan alla, och inte bara tyskar och judar, polacker eller ungrare, utan alla människor överallt och hela tiden, har nått en insikt på djupet om vad Auschwitz säger om mänskligheten, finns det ingen anledning att sluta diskutera Auschwitz.

Just detta är min upplevelse av de många samtalen med Kertész och av läsningen av hans böcker: han liksom pekar på mig och säger, det är lika mycket din sak, Svante, som min.

NÄR WILLY SILBERSTEIN meddelade att han efter sex år lämnar posten som ordförande i Svenska kommittén mot antisemitism slog en våg av tacksamhet emot honom. Och genomgående i de reaktioner som jag tagit del av i offentligheten – och jag misstänker att det låter likadant i det många sagt direkt till Willy – är att han varit en lysande företrädare i offentligheten för kampen mot antisemitism och för vikten av ökad kunskap om dess rötter och de olika, förfärliga former den framträder i.

Jag tror jag kan tala för alla medlemmar i och stödmedlemmar till kommittén när vi också riktar vårt djupt kända tack till Willy för de gångna sex årens framgångsrika arbete.

Svante Weyler

Ordförande för Svenska kommittén mot antisemitism

280 antisemitiska hatbrott 2015

Enligt Brottsförebyggande rådets (Brå) nyligen publicerade rapport Hatbrott 2015 anmäldes under fjolåret runt 280 hatbrott med antisemitiska motiv. Det är det högsta antal som noterats, även om skillnaden i förhållande till nivån för 2014 är marginell.

Antisemitisk klotter i en Stockholmsförort. (Bilden är från ett tidigare år.)

Ser man till samtliga hatbrottsmotiv anmäldes 6 980 brott under 2015. Det är 11 procent fler än 2014 och den högsta nivån för ett enskilt år. Den största andelen hade främlingsfientliga/rasistiska motiv.

När det gäller anmälda hatbrott med antisemitiska motiv var de vanligaste brotts typerna olaga hot/ofredande (46 %) och hets mot folkgrupp (37 %). Vanliga brottsplatser var brott via telefon eller sms (32 %) följt av brott på allmän plats (16 %). "Brott via telefon eller sms har ökat markant jämfört med föregående år, vilket kan härledas till massutskick med antisemitisk karaktär som uppmärksammades i polisanmälningarna från år 2015",

skriver Brå.

Brå ger ett exempel på hur brottet ofredande med antisemitiskt motiv på allmän plats kan se ut: "Isabell och hennes kompis går över torget. Från motsatt håll kommer två unga män gående. Isabell uppfattar hur männen börjar stirra ilsket på henne. När de möts väser en av männen 'judesvin'. Isabell tror att de kan ha reagerat på det halssmycke hon bär, med en dävistsstjärna."

Vad gäller geografisk spridning härrör 102 anmälningar från Stockholmsområdet, 66 från södra och 40 från västra Sverige.

Av de antisemitiska hatbrotten som anmäldes 2014 personupplades 3 procent.

En utredning inleddes i 55

procent av samtliga anmälningar medan 45 procent avskrevs direkt, vilket innebär att någon utredning aldrig påbörjades. Enligt Brå kan den låga andelen personupplade anmälningar hänga samman med att gärningspersonerna i fler än hälften av fallen var okända för den drabbade samt att de vanliga brotts typerna i regel är svårutreda i meningen att polisen saknar uppslag att följa upp.

Hur många antisemitiska hatbrott som faktiskt begås är okänt. Mörkertalet är stort och enligt en studie publicerad av EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) 2013 om judars erfarenheter och upplevelser av antisemitism uppgav 75 procent av de svenska respondenterna som sade sig ha ut-

satts för antisemitiska trakasserier under den senaste femårsperioden att de inte anmält den allvarligaste incidenten.

Vid bedömningen av utvecklingen vad gäller antisemitiska hatbrott bör även beaktas att den judiska befolkningen i Sverige är liten, uppskattningsvis 20 000 individer enligt Judiska centralrådet.

Enligt Brå:s statistik för 2015 hade 68 procent av alla anmälda hatbrott främlingsfientliga/rasistiska motiv. 9 procent hade sexuell läggning som motiv, 8 procent motiverades av islamofobi, 6 procent av kristofobi, 4 procent av antisemitism och 1 procent hade transfbiska motiv.

SKMA

Ungern belönar rasist

DEN UNGERSKA REGERINGEN har tilldelat Zsolt Bayer, journalist, medgrundare av regeringspartiet Fidesz och nära llerad med premiärminister Viktor Orban, en prestigefull medalj. Bayer, ökad för sin grova hets mot romer, judar, flyktingar och muslimer, belönas bland annat för vad som betecknas som sitt "exemplariska journalistiska arbete".

Beslutet har mött stark kritik och runt 100 tidigare pristagare har återlämnat sina utmärkelser i protest. En av dem är Andras Heisler, ordförande för Ungerns största judiska paraplyorganisation. Jag vill inte tillhöra "samma sällskap som en person som är rasist och antisemit, och vars glödande hat mot romer förgiftar Ungern", förklarade Heisler.

Zsolt Bayer.

FOTO: ELEKES ANDOR, WIKIMEDIA COMMONS

I en artikel i Expo i somras visades hur författaren Niclas Lundkvist, mer känd under pseudonymen Nikanor Teratologen, av allt att döma under lång tid spridit grovt judehat på nätforumet Flashback. En av författarna till artikeln var Charlotte Wiberg. Här återvänder hon till ämnet och den debatt som följde om avslöjandets innebörd för synen på Teratologens författarskap.

Den judehatande förf

Varje år belönas en scenföreställning som inom kritikerkåren anses särskilt förtjänstfull med en särskild utmärkelse, Medeapriset. I år tilldelas det Turteaterns dramatisering av *Äldreomsorgen i Övre Kågedalen*, en roman skriven av pseudonymen Nikanor Teratologen. Jag är en av de som sett föreställningen, och jag förstår valet.

Den välgjorda föreställningen utspelade sig i olika rum, som publiken slussades igenom. Vid ett tillfälle bjuds den på kaffe. Tidigare har då huvudpersonerna simulerat en dödsskjutning av en publikmedlem och stekt upp en bit av dennes lever. Med den stickande lukten av den faktiskt stekta köttbiten i näsan går vi från scen till scen i en både vansinnig och vardaglig värld av kanibalism och pedofili, råhet och kvinnohat, mord och nazism. Samtidigt uppstår en upplevelse av intimitet med rollfigurerna. Det hela är fängslande, både skräckinjagande och komiskt.

Romanen var när den gavs ut en skandalsuccé. Vissa upprördes och ansåg texten fascistoid, andra uppskattade den språkliga storbloomigheten och menade att boken gav en grotesk spegling av samhället. Ganska snabbt efter publiceringen av romanen 1992 upptäcktes det att personen bakom pseudonymen Teratologen heter Niclas Lundkvist och härstammar från Kåge i Skellefteå kommun.

Språket i boken är till stora delar skellefteå. Berättelsen är konstruerad så att den framställs vara upptecknad av ett barn, Pyret, och funnen av barnets mördare. Den är full av våld, beskrivningar av hur Pyret utnyttjas sexuellt av sin Morfar och hur de tillsammans beger sig ut på äventyr som kulminerar i mord och/eller våldsamt sex.

Morfar, som Pyret beundrar djupt, håller monologer och delger Pyret sina fascistoida övertygelser – han hyser exempelvis ett beckmörkt kvinnohat – och kulturella preferenser. Han är mycket beläst och bevandrad i filosofi, litteratur, historia och religioner. Morfar är å ena sidan en skräpelig och motbjudande åldring, å andra sidan

Inlägg av "Ezzelino" på Flashback (skärmbild).

en slags övermänniska som är för stor för sin omvärld (och hatar det mesta i den). Han säger sig ha umgåtts med till exempel Ludwig Wittgenstein och influerat honom. Han har också tumme med de flesta makthavare och nittonhundratalsdespoter.

Det förekommer väldigt mycket namedropping i boken och mer eller mindre vitsiga parafrafer på kända titlar. Mer esoteriska sådana återges dock riktigt, som här när morfar sysselsätter sig med rasmystik:

Morfar stod vid pulpeten å läste tie sekunder i Max Ferdinand Sebaldt von Werths rasmystiska "Sexualreligion"; sen tog han tag me Frodi Ingolfsson Wehrmanns "Die Tragik der Germanen: Gottgeschöpf Weib und sein Fall" en halvminut; sen försökte han läsa Rene Fülöp-Millers "Der heilige Teufel" å Otto Rahns "Luzifers Hofgesind" samtidigt. På fem timmar hade han avverka drygt 300 böcker, läst nån rad ur varje, ibland en sida. /.../

- Lanz å Wiligut! De ä dom enda som fått själen å dansa! De ä dom enda som stå så!
(Sidan 30 i 2012 års upplaga)

(Förmodligen menas Jörg Lanz von Liebenfels och Karl Maria Wiligut, båda rasmystiker.)

NICLAS LUNDKVIST HAR fortsatt sitt författarskap under namnet Nikanor Teratologen. Han har också varit verksam som översättare och kulturskribent. I den senare kapaciteten verkar han fortfarande i *Tidningen Kulturen*.

Men allting tyder på att det finns ytterligare ett alias. Ett konto på Flashback har kunnat knytas till en e-postadress som med största sannolikhet

tillhör Lundkvist. Den går till en bostadsrättsförening där Lundkvist bott, och ingen annan med det namnet har funnits där. Flashbackanvändaren med den adressen kallar sig Ezzelino.

Namnet lär härstamma från den medeltida härföraren Ezzelino da Romana – ett namn som också återfinns i Teratologens uppföljare till debuten: *Förensligandet i det egentliga Västerbottnen*. Där är han medlem av ett lag Morfar spelar på fotbollsspelet, i en liga där alla spelare döpts efter olika typer av tyranner och/eller mördare. "Unforgettable Pathfinders" är namnet på det lag da Romana tillhör, tillsammans med figurer som Vlad Tepes och Gilles de Rais.

Flashback-personan Ezzelino har varit en mycket aktiv skribent i olika diskussionstrådar på forumet genom åren; på senare tid dock enbart i fråga om sport. Under åren runt 2003–2012 engagerar han sig framför allt på två områden: det ena litteratur, det andra fientlighet mot judar. Han är en extrem antisemit, som förnekar Förintelsen och spyrt ut hat i ren form mot både enskilda judar och judar som folkgrupp. Han uttrycker även andra former av rasism, men det är den starka antisemitismen som dominerar.

I Lundkvists/Ezzelinos föreställningsvärld (som ju delas av många andra rasideologiskt orienterade högerextremister) är antisemitismen överordnad men sammanhängande med annan rasism – judar beskylls för att ligga bakom "massinvandringen" som han menar förstör det etniskt rena Sverige. Exakt hur radikal Ezzelinos antisemitism är framgår i den här kommentaren:

Den organiserade judenheten, och judaismen som andlig makt, är i sanning en samhällsligt förgiftande entitet, som om den får härja fritt obevkligt ödelägger värdfolket. Hitler visste

attaren

det naturligtvis, och uttryckte det otvetydigt i sitt politiska testamente/.../ (Kommentar nr 23 i tråden "Juden (sic!) ansvarig för massinvandringen")

Angående de runt 6 miljoner judar som dog i Förintelsen skriver Ezzelino:

En propagandistisk fantasisiffra: varför inte dra till med 60 miljoner eller 600 miljoner, det finns ungefär lika mycket belägg för det? (Kommentar nr 83 i tråden "Judar som vill förinta yttrandefriheten")

Siffran 600 miljoner är den som används i slutet av *Åldreomsorgen i Övre Kågedalen*, när Morfar dödas och förnedras:

- Förneka du gasningen av 600 miljoner judar? vråla Johan Westermarck, sög i morfars spetskrås och å skaka han som en prostatakuk.

- Hördududu, snygging, håna morfar, dom judar som ja flådde under kriget var ena jävlar på å tända eld på sina egna fisar, å de va den enda gas ja hörde talas om, he svär ja vid allt som dyrt å helit är!
(S. 155 i 2012 års utgåva)

Även i pjäsen används den här ordväxlingen. En överdriven siffra som används i ett groteskt stycke fiktion återkommer alltså i en faktisk diskussion där författaren hånar och förnekar Förintelsen.

JAG, JONATHAN LEMAN och Mikael Färnbo skrev en gemensam artikel om Ezzelinos antagliga identitet i Expos juninummer (finns på nätet här: http://expo.se/2016/rasideologen-i-ovre-kagedalen_7119.html). Niclas Lundkvist har haft åtskilliga möjligheter att kommentera, men varit tyst. Vi har däremot sedan publiceringen fått bekräftelse från flera håll att tesen håller.

Debatten och diskussionen som därpå följt har varit koncentrerad på debutromanen, pjäsmaterialet, *Åldreomsorgen i Övre Kågedalen*. Senare verk har knappt nämnts, inte heller har Teratologens verksamhet som kulturskribent väckt något intresse trots att det – som framgår av vår artikel – finns beröringspunkter mellan den och

Flashbackskribenten.

Först efter en text av Magnus Ullén i Aftonbladet (11/7) där han gick till angrepp mot den kritikerkår som omhuldat Teratologen utbröt en faktisk diskussion om vad avslöjandet egentligen innebär. Och lite krasst kan man konstatera att angreppet på kritikerna egentligen utlöste större indignation än det, av allt att döma, faktum att en hyllad författare i årtal sprutat ut hat mot judar.

Aase Berg, som tidigare avfärdat möjligheten att Teratologen skulle kunna vara nazist, och Carl-Michael Edenborg, Teratologens tidigare förläggare, talade om drev och hets. Mot litteraturen – och mot dem! Berg (i DN 20/7) bytte spår från sin tidigare position gentemot Teratologen och menade nu att litteraturen måste räddas från "renhetsivrare". Båda var måna om att bevara textens oskuldssfullhet. Genom att som Edenborg (AB 8/7) förklara den vara entydigt "antifascistisk", och genom att – i båda fallen – tala om presumtiva föreståndande bokbål.

Men kanske att vi, som Ullén i sitt avslutande inlägg (AB 26/7) påpekar, gör det för enkelt för oss om vi "utesluter möjligheten att en fascistoid text också kan vara god litteratur". Det är också väl att märka att Berg i sitt inlägg gör det slentrianmässiga misstaget att sätta ett likhetstecken mellan fascism och propaganda. Och att både hon och Edenborg utgår från att fascisterna inte skulle kunna gilla ett verk som *Åldreomsorgen i Övre Kågedalen* – vilket, som jag påpekade i min respons på honom (AB 21/7), inte stämmer.

FALLET EZZELINO-TERATOLOGEN STÄLLER oss inför många frågor. Om relationen mellan författare och text.

Från Turteaterns uppsättning av *Åldreomsorgen i Övre Kågedalen*.

FOTO: KLARAG

Om olika läsarter och det faktum att en och samma text ibland kan tolkas på diametralt olika sätt och användas i väldigt olika syften. Om vad skönlitteratur är. Men, framför allt, om de föreställningar vi har i fråga om hurdan en fascist ska vara och hur en sådan ska kunna kännas igen.

Det finns en väldig naivitet i fråga om det sistnämnda, och, vad det verkar, en uppsättning fastlagda schabloner – bokbål, propaganda, entydighet – som förenklar och förhindrar en förståelse av vad fascism och rasism kan vara, och var den kan vara. Och de som främst kan drabbas av det är förstås de som rasismen och judehatet riktar sig mot.

Charlotte Wiberg
Fri skribent.

NAZIPLUNDRAD KONST

SVENSKA MUSEER MÅSTE U

Vid Washingtonkonferensen 1998 beslutades att konst som plundrats av Nazityskland skulle identifieras och återlämnas. Fyrtiofyra länder lovade att följa avtalet, men få länder har levt upp till principerna. Sverige tillhör bottenligan. Det skriver Anders Rydell, författare till boken "Plundrarna. Hur nazisterna stal Europas konstskatter".

Det är snart tjugo år sedan den så kallade Washingtonkonferensen (Washington Conference on Holocaust-Era Assets) sammankallades. Syftet med konferensen var att utarbeta en internationell överenskommelse för restitution av föremål som plundrades som en del av Förintelsen. Men det mesta kom att handla om konsten.

Clintonadministrationen, som drev på frågan, hade redan ett par framgångar i ryggen. Frågan om stulet guld, försäkringar som aldrig betalats ut till Förintelsens offer och bankkonton som gömts undan av schweiziska banker hade lyfts. De var långtifrån lösta, men framsteg gjordes. I grunden handlade dessa frågor om att utarbeta former och nivåer för skadestånd och ersättningar. Konsten var dock en betydligt svårare nöt att knäcka.

Mellan 1933 och 1945 hade miljon-tals konstverk och konstföremål plundrats och skingrats. Efter kriget hade frågan aldrig riktigt tagits på allvar, vilket tillät att handeln med den stulna konsten kunnat fortgå mer eller mindre öppet. Stulna verk hade bytt händer ett otal gånger. Resultatet var att, efter fem decennier av ignorans och nonchalans, så hade plundrad konst letat sig in i nästan varenda större samling av betydelse, från Berlin till Los Angeles och Tokyo.

En annan komplicerande faktor var att konst inte är vilket stöldgods som helst. En Picasso-målning 1940 och en Picasso-målning 1998 var inte riktigt samma sak. De mästerverk av 1900-talets tidiga modernister, som ofta blev ett rov för de nazistiska plundrarna, hade ökat tiotal ofta hundratals gånger i värde. Det borde naturligtvis inte gjort någon skillnad i fråga om det moraliskt rätta att återlämna dessa verk – men i praktiken gjorde det enorm skillnad.

En ytterligare försvårande faktor var

att dessa verk i en del fall hade laddats med helt andra värden, de hade blivit symboler för nationell, regional identitet och sammanhållning. Just denna aspekt skulle visa sig svårare att överkomma i en av 2000-talets mest uppmärksammade restitutionsfall – det som rörde Gustav Klimts målning "Porträtt av Adele Bloch-Bauer I" (nyligen skildrat i filmen "Kvinnan i guld"). Att tavlan upphöjts till Österrikes "Mona Lisa" gjorde restitutionen långt mer komplicerad politiskt än att den värderades till närmare en miljard kronor.

En mer omfattande restitution hade dock kanske varit möjlig direkt efter kriget om naziregimen endast nöjt sig med att rakt av att plundra. Men verkligheten är sällan så enkel. Nazityskland hade inte bara en stridsmakt till sitt förfogande, utan också arméer av skrivbordskrigare – jurister, administratörer, tjänstemän och byråkrater. Regimen ville inte framstå som tjuvar – utan gick långt i sitt strävande för att skänka plundringen ett skimmer av juridisk legitimitet.

För ett okunnigt öga kan därför en stöld idag på pappret se helt laglig ut, då den lämnat efter sig kvitton och avtal. Inte sällan betalades symboliska summor till offren i detta syfte. Så kallad tvångsförsäljning var vanligt förekommande – och har under hela efterkrigstiden orsakat problem för de offer som försökt återfå sin egendom.

TROTS KONSTFRÅGANS KOMPLEXITET andades Washingtonkonferensen 1998 optimism. Ingenting syntes omöjligt under millenniets sista år. 1900-talets konflikter skulle få en lösning för att inte efterlämna dessa till nästa generation i ett nytt årtusende.

Elva principer arbetades fram under konferensen, däribland att naziplundrad konst skulle identifieras och återlämnas, arkiv som berörde frågan skulle tillgängliggöras och nationella

Hitler inspekterar konst som stulits av den nazistiska regimen.

kommissioner skulle upprättas för att driva frågan framåt.

Fyrtiofyra länder lovade att följa principerna, däribland Sverige. Det fanns dock ett problem med hela avtalet, det var inte bindande. Det var just denna avgörande detalj som försäkrade att frågan skulle skjutas vidare till nästa generation.

Snart tjugo år senare kan avtalet ses som både ett misslyckande och en framgång. En framgång eftersom ett liknande avtal förmodligen aldrig hade varit möjligt i dagens internationella politiska klimat, där nationalistiska, högerextrema, isolationistiska och antisemitiska krafter är på frammarsch. Avtalet har också varit en framgång eftersom dess moraliska mandat inneburit att tusentals föremål faktiskt har återlämnats sedan 1998.

Men i ett större perspektiv har det varit ett misslyckande, eftersom hu-

UNDERSÖKA SINA SAMLINGAR

FOTO: NATIONAL ARCHIVES (242-HB-32016-1)

gan. Ett argument som föll på sin egen logik, skulle inte då också de "tyska" medlemmarna kunna vara partiska eftersom tiotals miljoner tyskar stödde Nazityskland?

Tyvärr så var detta bara ett symptom på andra djupare problem. Min egen erfarenhet efter att ha rest runt i landet och besökt institutioner är en tilltagande nonchalans för frågan, en "har-vi-inte-gjort-tillräckligt?"-inställning som tyvärr även finns bland politiker.

Restitutionsfrågor i Tyskland tilläts alltför ofta att fastna i byråkrati, där det federala systemet omöjliggör ett samlat grepp kring frågan. Den politiska viljan att lösa frågan saknas.

Tyvärr är listan på länder som gjort nästintill ingenting betydligt längre, och det går tyvärr fortfarande en järnridå genom Europa när det kommer till restitutionsfrågan.

I Östeuropa har oviljan att ta tag i frågan varit som allra störst. Förklaringen är främst historisk, kriget är ett trauma dolt bakom ett annat, kommunistdiktaturerna som även de fortsatte plundringen genom att konfiskera egendom. Narrativet i öst var också annorlunda, Förintelsen fick stå tillbaka till förmån för berättelsen om det stora fosterländska kriget. Platser som Theresienstadt var inte koncentrationsläger för judar utan socialister, fick generationer av skolbarn lära sig i skolan. Den utbredda antisemitism som fortfarande ligger latent i många av dessa länder har gjort restitutionsfrågan politiskt omöjlig.

ÄVEN SVERIGE HAMNAR i bottenligan, även om orsakerna är delvis annorlunda. Istället för en har-vi-inte-gjort-tillräckligt?-inställning har

den svenska präglats av: "Det-där-var-väl-vi-aldrig-en-del-av?"

Det började dock ganska bra, naziguldkommissionens utredning (SOU 1999:20) innefattade även efterforskning av plundrad konst på svenska museer. Där slutade dock Sveriges åtagande ansåg man.

När det några år senare uppdagades att Moderna museet ägde en tavla av Emil Nolde som plundrades under kriget var det som om man aldrig hade hört talas om Washingtonprinciperna. Kulturdepartementet tillsatte inte en kommission för att utreda frågan, utan överlät ärendet till museet – som i sin tur anlätade en affärsjurist. Den följande "kohandeln" om tavlan mellan museet och ättlingarna var en av de sämst hanterade restitutionerna på 2000-talet, ett fall jag följer ingående i min bok "Plundrarna. Hur

nazisterna stal Europas konstskatter" (Ordfront, 2013).

En följdfråga var naturligtvis varför inte Nolde-tavlan uppdagats under naziguldkommissionens arbete redan i slutet av 1990-talet?

Tyvärr hade kommissionens arbete brister, däribland tidspress och begränsningar i vilket material som gjordes tillgängligt. Konstfrågan blev bara ytligt utredd. Den främsta bristen var att man begränsade sig till att undersöka konst som kom till Sverige mellan 1938 och 1950. Att många plundrade konstverk uppdagats på museer i till exempel USA beror inte på att de smugglades dit under eller strax efter kriget – utan att de köptes av museerna senare under efterkrigstiden.

NOLDE-MÅLNINGEN KÖPTES AV Pontus Hultén i Schweiz på 1960-talet. Det var från 1950-talet och framåt som den naziplundrade konsten spreds över världen. Få ville eller brydde sig om att fråga om var verken kom ifrån. Centrum för denna smutsiga konstmarknad var, och är än idag, Schweiz. Ja, naziplundrad konst säljs fortfarande.

För att fullfölja sitt åtagande till Washingtonprinciperna måste Sverige inrätta en ny kommission som går till botten med frågan. Svenska museer måste undersöka sina efterkrigstida samlingar – och offentliggöra provenienshistoria om verk vars ursprung bedöms som "miss-tänkt". Först då, kan vi frigöra oss från skulden.

Anders Rydell

Journalist och författare till bland annat "Plundrarna. Hur nazisterna stal Europas konstskatter" (Ordfront, 2013) och "Boktjuvarna. Jakten på de försvunna biblioteken" (Norstedts, 2015).

”Den utbredda antisemitism som fortfarande ligger latent i många av dessa länder har gjort restitutionsfrågan politiskt omöjlig.”

vuddelen av de fyrtiofyra länder som ingick avtalet aldrig har följt det. De flesta har inte gjort någonting. En del har gjort lite. Några enstaka mer.

Ironiskt nog är Österrike – vars restitutionsprocess svartmålad i filmen "Kvinnan av guld" – ett av de länder som gjort mest. Österrike är unikt i det hänseende att de omvandlat principerna till lag, och därmed gjort det tvingande för landets institutioner att efterforska och återlämna föremål.

DESTO SÄMRE GÅR det i grannlandet Tyskland, som nyligen fick hård kritik för att den kommission som utreder restitutionsfall saknade representanter från det judiska samhället. Den tyska kulturministern Monika Grütters försvarade beslutet med att dessa skulle vara "partiska" i frå-

”När vi tar upp antisemitism

Den 19/8 publicerade den före detta demokratiministern Birgitta Ohlsson en artikel i Aftonbladet där hon uppmanade regeringen att fortsätta stödja de elev- och lärarutbildningar om Förintelsen, antisemitism och rasism som SKMA genomfört åren 2014-2016. Ohlssons artikel uppmärksammades av den antirasistiska bloggen ”Inte rasist, men...” (IRM). ”Dagens viktigaste, läs och sprid!”, skrev de på sin Facebooksida.

IRM:s länkning till Ohlssons text utlöste en omfattande diskussion i kommentarsfältet. Vissa kommentarer var positiva, men ett stort antal uttryckte antisemitism och sökte bagatellisera eller rationalisera judehat.

Redaktionen meddelade efter ett tag att man beslutat radera artikeln: ”Idag blev vi tvungna att

skrev IRM: ”Tro inte för en sekund att ert förakt för SD är en ursäkt för er antisemitism.”

Det är inte första gången sajtens ställningstaganden mot antisemitism utlöst denna typ av reaktioner. När Henrik Johansson, redaktör för ”Inte rasist, men...”, 2014 kritiserade rapparen Dani M:s antisemitiska budskap möttes han av en flod av inlägg från vanligtvis uppskattande följare som ifrågasatte antisemitismen och förbannade kritiken mot Dani M. Johanssons svar till dessa löd: ”Hej alla så kallade antirasister som nu helt plötsligt är så ’kritiska’. Ni har inga problem att kalla en politiker eller person för rasist när vi visar att hen gillat rassesidor, sagt rasistiska och svepande saker osv. Men nu helt plötsligt duger inte mängder av ovanstående information för att belägga att en person har problem med sina värderingar? Ni bör se över hur konsekventa ni är i er syn på rasism.”

mentarer!” ”Inget av detta är någon som helst kritik mot Israel, det är antisemitiska konspirationsteorier som skulle kunna återfinnas på nazistiska Nordfront”, skrev IRM.

Det är viktigt att se att dessa yttringar inte endast handlar om antisemiter som tar chansen att uttrycka hat mot judar, utan att de också återspeglar det djupgående problem med antisemitism som finns inom delar av den antirasistiska rörelsen. Många av dem som ger uttryck för eller på olika sätt söker rättfärdiga judehat gör detta i namn av antirasism – och det är en argumentation som alltför ofta accepteras i antirasistiska miljöer.

Det borde vara självklart att en antirasism som exkluderar, legitimerar eller till och med reproducerar antisemitism inte har något med antirasism att göra. Men det är det oroväckande nog inte.

HEM OM OSS PODD IRM LISTAR SD HOTAD AV SD SD ORDLISTA SD BOJKOTTAR KATEGORIER ∨ TIPSA OSS

”Inte rasist, men” granskar framför allt Sverigedemokraterna.

radera en artikel för första gången pga en hög antisemiter som letat sig hit. Vi hade inte haft koll på hur tråden utvecklats och det blev ohållbart att försöka moderera i efterhand.” Apropå den argumentation som präglade vissa av inläggen,

Samma sak upprepades efter ett inlägg 2015 som också uppmärksammade Dani M:s antisemitism. Bloggens redaktion markerade även den gången och angrep, vad de beskrev som, ”alla ’att kritisera staten Israel är inte antisemitism’- kom-

Den tydliga hållning som utmärker IRM är tyvärr ganska ovanlig.

SKMA bad Henrik Johansson, redaktör för ”Inte rasist, men...”, ge sin bild av problemet och dess orsaker.

När den antirasistiska bloggen "Inte rasist, men..." (IRM) kritiserar antijudiska yttringar blir reaktionerna bland läsarna ofta annorlunda än då kritiken gäller andra former av rasism. Många irriteras och vissa försvarar antisemitiska hållningar - inte sällan i antirasismens namn. SKMA har talat med IRM:s redaktör Henrik Johansson om antirasismens antisemitismproblem.

blir reaktionerna annorlunda"

"Inte rasist, men..." är en av Sveriges största antirasistiska bloggar och ert fokus ligger på Sverigedemokraterna. Era granskningar och kritik mot rasism och muslimfientlighet inom SD brukar möta stor uppskattning bland dem som gillar IRM. Men när ni uppmärksammar antisemitiska yttringar i det svenska samhället tycks reaktionerna bli delvis annorlunda. Hur vill du beskriva de reaktioner ni då möter?

Henrik Johansson: Reaktionerna blir helt klart annorlunda och kommentarsfältet delas snabbt upp i två läger; de som stödjer vår beskrivning av antisemitism och de som blir irriterade. Den senare kategorin kommer ofta dragandes med "är det antisemitism om...?" och en rad andra påståenden som inte har att göra med det vi skrivit om.

Det finns en stor ironi i att denna typ av argumentation ofta återfinns hos den SD-vänliga rörelsen, men de som irriterar sig på våra ställningstaganden mot antisemitism tycks inte se att de argumenterar på samma sätt. Man ska inte tro att dessa människor hör till någon slags majoritet av våra följare. De är snarare flitiga debattörer när frågan kommer på tal och utmärker sig därför. Det är dock ett problem som varje seriös aktör måste markera mot.

Är detta förhållningssätt till antisemitism något som du stött på även i andra antirasistiska sammanhang?

HJ: Absolut. Den antisemitism och det försvar av antisemitism som vi hittar på den högra sidan av den politiska skalan upplever jag som mer direkt och inte lika inlindad i kritik eller påstådd kritik mot Israel. Men det är ingen hemlighet att ett problematiskt förhållningssätt till antisemitism även finns inom delar av vänstern. Det är dock svårt att veta hur utbrett det är.

Bland dem som reagerar negativt på att IRM uppmärksammar och tar ställning mot fientlighet och fördomar mot judar finns uppenbarligen en del uttalade antisemiter, men det handlar i många fall även om personer som ser

sig som antirasister. Hur ser argumentationen ut bland dem som i antirasismens namn blundar för, förminskar eller försvarar antisemitism?

HJ: Den absolut vanligaste formen är att de förringar antisemitism, och vägrar se likheten med den övriga rasistiska diskursen. Ta exemplet när vi uppmärksamade Dani M:s antisemitiska utspel, då knappt någon svarade på vår faktiska kritik. Istället blir det en diskussion om sionism, eller påståenden om att all kritik mot Israel stämplas som antisemitism osv. Det vill säga exakt samma debatteknik som SD använder sig av när någon sagt något fördomsfullt om muslimer. Man försöker skifta fokus från sakfrågan och argumentationen landar snart i att det egentligen bara handlar om "kritik mot radikal islamism" eller något liknande.

Hur vill du förklara att delar av den antirasistiska rörelsen har svårigheter att se och ta ställning mot antisemitism?

HJ: Det finns nog flera förklaringar till att antisemitism kunnat komma att accepteras i den antirasistiska rörelsen. En del är Israel-Palestina-konflikten, där man ofta tar ställning för och ser Palestina som den självklara underdoggen. En viktig faktor här blir okunskapen om antisemitismen och dess föreställningsvärld. När dessa två kombineras hamnar människor i en gråzon där legitim kritik blandas med antijudiska föreställningar. Och vissa får nog svårt att säga ifrån om de hör eller ser uttalanden som inte känns helt okej från andra som uppfattas stå på "samma sida" politiskt och/eller tillhör en grupp som själva utsätts för rasism. Den faktiska och väldokumenterade utbredningen av klassiska antisemitiska föreställningar exempelvis om ju-

Henrik Johansson

dars girighet och inflytande över världspolitik och media ska dock inte underskattas. Sådana idéer får aldrig förringas.

Hur kan den antirasistiska rörelsen komma till rätta med dessa problem?

HJ: Utbildning är såklart ett steg att komma till rätta med problemet, men jag tror också att dagens antirasistiska rörelse behöver se att rasism inte är en trappa där den som påstås stå "ovanför" endast kan vara rasist mot den "nedanför". Rasistiska strukturer kan ofta hänga samman med ojämlikhet, samtidigt går det inte att blunda för att rasism kan finnas hos alla människor på vår jord. Rasism är en triangel där varje hörn representerar en form av rasism: organiserad rasism, attityder och strukturer.

Bara för att man tillhör en minoritet eller en grupp som är eller uppfattas vara socioekonomiskt svagare betyder det inte att man inte kan hysa rasistiska uppfattningar om andra minoriteter och grupper som är eller uppfattas som socioekonomiskt starkare. Inte minst bland människor som ser rasism som en enkelriktad trappa uppfattas judar idag inte sällan som "vita", "privilegierade" och "inflytelserika". Det är inte bara stereotypisering i sig, utan kan också vara en av förklaringarna till ett problematiskt förhållningssätt till antisemitism.

Intervjuare: Mathan Ravid

Det går att välja annorlunda

Gästkrönika av Linnéa Sjödin

Det är en mild helg i september, sommarens sista dödsryckningar. Om knappt en vecka infaller Rosh Hashana, det judiska nyåret. Utanför bokmässan i Göteborg delar nazister ut flygblad, de gröna flaggorna krusas som vågor i vinden. Samtidigt i Stockholm lämnar judar synagogan under polisbevakning.

”Gör motstånd mot all form av despoti.”

Så lyder citatet av Goethe som den 24-årige Hans Scholl ertsade på väggen i sin fängelsecell. Han var en av medlemmarna i den antinazistiska motståndsrörelsen Vita rosen. Strax efter han ristat in orden avrättades han av regimen tillsammans med sin syster Sophie och kamraten Christoph Probst.

För Hans Scholl hade det inte alltid varit självklart att stå upp mot nazisternas tyranni. I likhet med många andra tyska ungdomar hade han tidigare varit engagerad i Hitlerjugend.

Under flera år trodde Scholl på Hitlers ideologi. Detta trots att han växte upp med en far som motsatte sig nazisterna och betonade vikten av att ifrågasätta samhället de levde i. Men fadern lät sina barn välja själva.

Det var på universitetet i München som Hans Scholl på allvar fick sin samhällssyn utmanad. Hans huvudämne var medicin, men han ägnade sig också åt studier i litteratur och filosofi. I mötet med författares och filosofers idéer började hans moraliska kompass peka i en annan riktning.

Bildningen hade betydelse för den nya insikt Scholl resonerade sig fram till; att en ideologi som kräver folkmord aldrig kan rättfärdigas. Med denna övertygelse startade han Vita rosen, den motståndsrörelse som skulle leda till hans död.

Nu är dock bildning inte någon garanti för att agera moraliskt. Det finns ytterst bildade människor som hyser antidemokratiska och fascistiska åsikter. Den inflytelserike tyske filosofen Martin Heidegger är ett utmärkt exempel på detta, då han under många år var medlem i nazistpartiet. Likaså finns det, i traditionell bemärkelse, obildade människor som med stort mod står upp mot totalitära stater och förtryck.

Men bildningen plogar upp vägar till ett nytt själsligt och intellektuellt landskap. Navigerandes i detta landskap tvingas vi värdera och

omvärdera våra uppfattningar och fördomar när de ställs mot teorier av filosofer, författare och andra tänkare som levt innan oss.

Att ta del av äldre texter och litterära verk ger också en möjlighet att förstå vår egen roll i historien och att vi är en del av den ständigt pågående process som samhällsbyggandet är. Vi lär oss också se återkommande politiska mönster och skeenden. När bildning fungerar som bäst tvingar den oss att kritiskt granska våra åsikter och föreställningar. Och genom dessa, ofta smärtsamma, processer kan vi bottna i oss själva. Genom en ökad självförståelse föds också möjligheten till att bättre förstå andra människor.

I mässhallen passerar judar nazisterna med stjärnan i halsgropen. Rädslan är på riktigt.

Nordiska motståndsrörelsen är inga övervintrade Andra världskriget-nostalgiker som kommer nöja sig med att provocera utanför bokmässor och på nätet. De menar allvar. Det visade de med all önskvärd tydlighet när en medlem ur Finska motståndsrörelsen nyligen misshandlade antirasisten Jimi Karttunen till döds i Helsingfors.

Temat för nästa års bokmässa i Göteborg kommer att vara just bildning. I ett samhälle med sjunkande läsförståelse och källkritisk förmåga är det efterlängtat. Förhoppningsvis föder detta en diskussion om vikten av att värna bildningen. Detta utan att fastna i klichéer om bildningen som vaccin mot fascism.

Bildning handlar nämligen inte om tvärsäkerhet. Det handlar om att möta sin egen osäkerhet, sina egna tvivel om hur världen och människorna är beskaffade.

Om att förstå sina egna tillkortakommanden, men också inse att det går att välja annorlunda.

Också Hans Scholl tvivlade på sin styrka, sin förmåga att framhärda. I en av de texter han lämnade efter sig syns det i all smärtsam tydlighet. Ändå skimrar den sista meningen av hopp:

”Jag är svag och ynkelig, men jag vill göra vad som är rätt.”

Linnéa Sjödin

Frilansskribent, ansvarig utgivare för kulturplattformen Kultwatch och masterstudent i litteraturvetenskap med inriktning mot den judiska diasporan.

»I Stockholm lämnar judar synagogan under polisbevakning.«

Tysk högskola lägger ner kurs efter kritik för antisemitism

– använde Aftonbladets organskröna som kursmaterial

En kurs om Israel-Palestina-konflikten på Högskolan för tillämpad vetenskap och konst i tyska Hildesheim läggs ned efter att den kritiserats för att innehålla material som bland annat förmedlar antisemitism. En av de texter som använts på kursen och som uppmärksammats i sammanhanget är en tysk översättning av den svenske journalisten Donald Boströms artikel "Våra söner plundras på sina organ".

Boströms artikel, som publicerades på Aftonbladets kultursida 2009, sökte göra gällande att staten Israel fångade in och dödade palestiner i syfte att stjäla deras organ och insinuerade att verksamheten bedrevs i maskopi med rabbiner i USA. En annan kurstext hade hämtats från tidningen Compact, en publikation som sprider konspirationsteorier och som står det högerpopulistiska partiet AfD och Pegida-rörelsen nära.

Efter att en lärare på högskolan offentligt kritiserat kursen uppmärksammades saken i tyska medier. Jan Riebe, forskare vid Amadeu Antonio Stiftung i Berlin, en stiftelse som bevakar och motverkar högerextremism, rasism och antisemitism, granskade kursmaterialalet och drog slutsatsen att texterna "inte ens ger sken av vetenskaplighet", att kursens inriktning var "oförenlig med den demokratiska grund-

Dagstidningen TAZ skrev den 1/8 om "antijudisk propaganda" i undervisningen vid högskolan i Hildesheim.

hållning" som ska gälla för högskolor samt att den förmedlar "en djupt antiisraelisk och till viss del även antisemitisk världsbild".

Till en början avvisade högskolans ledning kritiken, men i början av augusti meddelades att kursen läggs ner och att en ny kurs på temat ska utarbetas. "Antisemitism har ingen plats på vår högskola", sade rektorn i ett uttalande. Beslutet välkomnades av Niedersachsens vetenskapsminister Gabriele Heinen-Kljajic (Die Grünen).

Även i svensk debatt har det vid flera tillfällen - bland annat av SKMA - påvisats att Donald Boströms organskröna innehåller en rad osanna

påståenden och antydningar, vilka dessutom påminner om historiskt rotade och återkommande mytbildningar om judar. Trots detta har Aftonbladets kulturchef Åsa Linderborg, som ansvarade för publiceringen, vidhållit att Boström "hade rätt".

Eftersom några belegg aldrig har kunnat presenteras har Linderborg och ett antal andra debattörer som försvarat artikeln under senare år hänvisat till en skandal vid det rättsmedicinska institutet Abu Kabir i Israel som bevis för Boströms påståenden. Skandalen vid Abu Kabir – välkänd och genom-

lyst i Israel långt innan Boströms artikel publicerades – belägger emellertid ingenting av det Boström sökte torgföra.

Referenser till Boströms organskröna förekommer återkommande i antisemitisk propaganda runt om i världen som sprider påståenden om att judar eller Israel stulit organ från barn i Ukraina och Algeriet eller av jordbävningsoffer på Haiti. Genom publiceringen men också det fortsatta försvaret av artikeln bär Aftonbladets Kultur ett medansvar för denna utveckling.

SKMA

Kostnadsfria föreläsningar om Förintelsen till högstadie- och gymnasieskolor

Zikaron erbjuder kostnadsfria föreläsningar om Förintelsen från judiska ungdomar i 18-35 årsåldern. Detta är ett sätt att ta över från de överlevande som inte längre har möjlighet att gå ut i skolorna eftersom de tyvärr redan gått bort eller blivit för gamla. Föreläsarna tar sina släktingars historia och för dem vidare genom känslomässiga och informativa föreläsningar.

Vi vill gärna komma till er skola och föreläsa! Läs gärna mer om oss på vår hemsida zikaron.se. Där kan ni även göra bokningar av föreläsningar som är helt gratis. Vid övriga frågor hör gärna av er till info@zikaron.se

Ny studie av nazismen i lokalsamhället

Norrköpings bruna

Norrköping var på 1930-talet Sveriges fjärde största stad. Det var också en stad där olika nazistiska grupperingar etablerade sig och hetsade mot judar. Inflytandet var begränsat, men budskapet lockade Norrköpingsbor ur olika samhällsskikt. Det skriver Johan Perwe, som i en aktuell bok belyst stadens bruna historia.

Lördag den 21 oktober 1933 gjorde nazismen sin entré i Norrköping. I en fullsatt hakkorsdraperad möteslokal ger nazistledaren Sven Olov Lindholm de drygt tvåhundra åhörarna en inblick i den nazistiska, antidemokratiska och antisemitiska idévärlden. Han varnar för de hotfulla, onda och oansvariga judarna som kontrollerar tidningspress och nyhetsförmedling. Och för de stora och hänsynslösa bankerna och industrierna, som styrs av judiska finansintressen. Någon dialog är det inte frågan om, det som partiledaren presenterar är ”ren fakta och absolut sanning”. Många i publiken gillar det de hör.

Vid den här tidpunkten är Norrköping Sveriges fjärde största stad med branschledande textilföretag och pappersindustri och en av landets viktigaste östersjöhamnar. Man skulle kunna tänka sig att nazismen inte hade något att hämta här, med en stark arbetarrörelse och ett socialdemokratiskt parti i medvind. Samtidigt är det en stad präglad av arbetslöshet, trångboddhet och misströstan.

Nazismen lockar framför allt desillusionerade och underbetalda arbetare, arbetslösa ungdomar och studerande som känner sig svikna av systemet. Inspirerade av nytänkandet i Tyskland som verkar komma vissa delar av den arbetande medelklassen till del. Men även politiskt medvetna, tyskvänliga, etablerade Norrköpingsbor lockas av de bruna idéerna.

I UTFORSKANDET AV nazismen i Norrköping har jag identifierat fyra nazistiska huvudriktningar. Vissa var öppet nazistiska medan andra höll sig undan. I tysthet stödande. Det som förenade samtliga grupperingar var judehatet. Vissa sympatisörer var dock bättre än andra på att dölja det.

Det första partiet som etablerar sig i Norrköping är National-socialistiska Arbetarpartiet (NSAP). Ett vänsterinriktat parti som tilltalar arbetarklassen, har politiskt medvetna, gärna radikala, ”kroppsarbetare” som målgrupp. Under 1930-talets möten lyfter NSAP:s talare gärna fram partiets fiender; demokratin, socialdemokraterna och storfinansen. Och judarna, som anses styra allting i Sverige. NSAP anser sig föra ett heligt krig mot judarna och vill stoppa all invandring.

Under valrörelsen 1934 tar NSAP fram en valbilaga fylld med programartiklar och upplysningar om partiets valkandidater i Norrköping. Kommunvalet i arbetarstaden är prioriterat, det enda lokalvalet i Östergötland där nazister ställer upp. Huvudkandidat är nazisten Waldemar Wiklund, ledare för NSAP:s Ortsgrupp 20 och verkställare vid Fiskeby pappersbruk. Norrköpingsnazisterna säger sig kämpa för folkgemenskap och ett

fritt land, mot marxismen och den judiska klasskampens politik. Valpropagandan är starkt antisemitiskt: ”Slå tillbaka klassfronten och gå till motanfall istället! Börja utrensandet av judedrängarna i Norrköpings stad!”

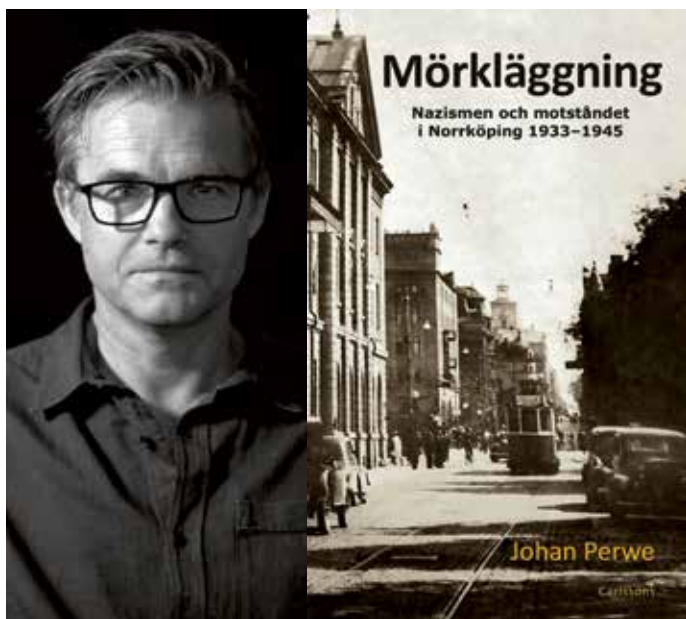
Norrköpingsborna varnas också för att handla i affärer som drivs av judar: ”Bort från Konsum, Epa, Tempo, Resia och allt vad dessa kapitalistgeschäfte kalla sig! Bort från de judiska varuhusen! Gör Din plikt, svenska kvinna och man! Vill Du hjälpa Ditt folk o Ditt fosterland, så betänk våra varningsord. Följ vår paroll: Köp svenska varor hos Norrköpings handlare! Giv arbete och bröd åt Norrköpings arbetare!”

ÄVEN ANDRA NAZISTISKA grupperingar är aktiva i Norrköping. Nationalsocialistiska blocket (NSB) och Svenska Nationalsocialistiska partiet (SNSP) etablerar sig i arbetarstaden tack vare den hängivne nazistredaktören Gösta Fahlmark. Akademiskt skolad i Uppsala och med ett mångårigt förflutet som journalist på borgerliga Norrköpings Tidning (NT). En välkänd profil, vetgirig och stilistisk säker skribent, omtyckt av läsekretsen för sina närgångna och grundliga socialreportage. Han har en konservativ ådra, men visar också prov på en stark solidaritetskänsla i sina texter. En av hans inspirationskällor är en socialdemokrat i Textilarbetarförbundet.

Snart tar dock Fahlmarks intresse för nationalsocialismen över. Hösten 1933 väljer han att lämna NT för att bli redaktör för flera tidningar inom nazipressen. Trött på den ohederliga systempressen och besviken på hur missvisande de svenska nazisterna och Nazityskland framställs. Han ser en framtid i nationalsocialismen, en ärlig solidarisk frihetsrörelse som kämpar för folkgemenskap på nationellt svensk och laglig grund. Mot det judiska inflytandet. Fahlmark är en respekterad medelklassnazist som sällan går i klinch eller munhuggs med andra nazister. Han har en judefientlig grundsyn, som med åren blir allt mer fanatisk. Han är övertygad om att judarna styr världen och att många människor tvingas till ”knäfall och avbön inför All-Juda”. Som redaktör för Nationalsocialistisk Tidning (NST) tar han gärna in antisemitiska pluggannonser. En som återkommer med jämna mellanrum är: ”Antisemitism är icke judeförföljelse eller judehat. Antisemitism är individens och folkens självförsvar.”

DET ÄR EN pluggannons som även förekommer i Nationell Tidning, partiorgan för Sveriges Nationella Förbund (SNF). Ett parti med rötterna i en konservativ och försvarsvänlig politik, som tidigare fungerat som fristående ungdomsförbund till högerpartiet. Efter att ha brutit med högern 1934 gör SNF en ideologisk resa från ett ultranationellt till nazianstruket parti.

SNF attraherar främst personer i övre medelklass, ofta etablerade, politiskt medvetna företagsledare och andra maktthavare, som inte hyser någon tilltro till demokratin och tilltalas av de pronazistiska idéerna. Men alla vill förstås inte skylta med sina åsikter offentligt.

Johan Perwe

Ledare för lokalavdelningen i Norrköping är advokaten Carl Wilhelm Du Rietz med praktik mitt på Drottninggatan. En viktig representant med kontaktnät över hela landet, som också är involverad i Riksföreningen Sverige-Tyskland och aktieägare i nazistiska Dagsposten. Parallellt är han en respekterad Norrköpingsbo som tar plats i officiella sammanhang. Exempelvis är han en framträdande medarbetare i Barnens-dag-firanden och vid Finlandsinsamlingar.

Att antisemitismen är en bärande del i SNF:s politik råder det inga tvivel om. Nationell Tidnings rubriksättningar från mitten av 1930-talet talar sitt klara språk: "Judisk invasion över affärlivet i huvudstaden!" och "Judeinvasionen måste stoppas medan tid är!". 1937 kunde det låta så här: "Det är angeläget, att det judiska folkelementets redan avsevärda inflytande ej förstoras genom invandring, lika väl som att det svenska kultur- och näringslivet effektivt skyddas mot osund, judisk profithunger."

PÅ PLATS I arbetarstaden finns även tyska nazister. Norrköpings kontakter med Tyskland är naturliga och har pågått i flera decennier. Flera tyska företag har filialer eller systerföretag i den industritäta hamnstaden och det hör inte till ovanligheterna att tyska tekniker och ingenjörer hyrs in eller anställs. Maskinparken bär ofta det södra grannlandets signatur.

Men det nya Tyskland vill mer än så. Under 1930-talet genomförs officiella besök i Norrköping som en del i en medveten tysk propagandastrategi. Nazityska institutioner, konsulat och föreningar sprider flygblad, broschyrer och böcker, annonsering sker i tidningar och tidskrifter och viktiga lokalrepresentanter bjuds in till föredrag, musikkonserter och filmvisningar. I ett skyltfönster mitt på Drottninggatan kan Norrköpingsborna också följa de tyska

krigsframgångarna via kartor och bilder. Parallellt arbetar det nazityska partiet NSDAP målmedvetet med att etablera en rikstäckande utlandsavdelning med syfte att stärka förhållandet mellan Nazityskland och de "rikstyskar" som är verksamma i Sverige. Från mitten av 1930-talet bildas flera lokala stöddepunkter runt om i Sverige.

Ledare för NSDAP AO:s Stützpunkt Norrköping är den fanatiska tyske nationalsocialisten, textilkemisten Fritz Metzner. Förutom att vara språkrör för rikstyskar och propagandaspridare, förser han och hans kollegor kontinuerligt tyska legationen i Stockholm och myndigheter i Berlin med analyser. Det kan handla om kartläggningar av vilka företag i Norrköping som är judiska, tyskientliga eller pålitliga. En Norrköpingsfirma med judiska ägarförhållanden nekas t.ex. göra affärer med Tyskland. Metzner rapporterar också om f.d. tyska medborgare med judisk bakgrund eller en alltför antinazistisk hållning. Personer som Berlin kan behöva hålla lite extra koll på.

I dag med facit i hand vet vi att både lokalpolis och säkerhetspolis kände till den informations- och angiveriverksamhet som Metzner och hans nazistkollegor bedrev mot svenska medborgare i Norrköping. I lugn och ro kunde de tillämpa nazitysk lagstiftning utan att någon ingrep.

TROTS NÄRVARON AV nazistiska element i lokalsamhället, tongivande representanter och aktiva sympatisörer, var Norrköping aldrig någon utpräglad nazistisk stad. Norrköpingsborna var till en början nyfikna och fascinerade, men de flesta tog aldrig till sig den aggressiva och judefientliga propagandan. Få röstade på nazisterna och de erhöll aldrig något kommunalt mandat.

Över lag uppfattade Norrköpingsborna inte judar som hotfulla, här fanns en synagoga sedan 1858, företagsledare och kollegor med judisk identitet. Här fanns också viktiga motkrafter, antinazister och flyktinghjälpare, som genom sitt agerande visade prov på en annan positivare människosyn.

Sannolikt skilde sig Norrköping inte från andra större städer under de här åren. Alla samhällen är unika, men liknande tendenser präglade säkert andra städer. I skiftande grad och form. Min bok "Mörkläggning" är den första kartläggningen av nazism i ett lokalsamhälle. Om fler forskningsprojekt dras i gång på andra platser skulle bilden av den svenska nazismen kunna fördjupas ytterligare.

Johan Perwe

Journalist, historiker och författare av "Mörkläggning. Nazismen och motståndet i Norrköping 1933-1945", Carlssons 2016.

Fortbildning för lärare

Henrik Bachner

Maja Hagerman

Stéphane Bruchfeld

FOTON: NAFIH MAWLOD

SKMA ERBJUDER ÅTERKOMMANDE fortbildningar för framför allt lärare om Förintelsen, nazismen, antisemitism och rasism. Den 22-23 september genomfördes ett seminarium på detta tema i Stockholm.

Henrik Bachner, idéhistoriker och medlem

i SKMA, belyste antisemitismens historiska utveckling fram till och med nazismen. Maja Hagerman, historiker och vetenskapsjournalist som 2015 utkom med en bok om den svenska rasbiologen Herman Lundborg, föreläste om rasbiologins framväxt och svenska historia.

Stéphane Bruchfeld, idéhistoriker och medlem i SKMA, föreläste om den nazityska politikens utveckling och Förintelsens händelseförlopp, faser och konsekvenser. Ett femtiotal personer deltog i utbildningen.

Bidra till att de överlevandes berättelser lever vidare!

SKMA har beviljats EU-stöd för en vidareutveckling av det interaktiva utbildningsmaterialet "Vad är en människa?", där överlevandes vittnesmål står i fokus. Tillsammans med

partners från Litauen, Polen, Rumänien, Ungern och Österrike ska vi ta fram ett internationellt verktyg för undervisning om Förintelsen. Projektet kräver dock även egenfinansiering, och här

hoppas vi på Ditt stöd! Läs mer om undervisningsmaterialet och hur Du kan bidra till detta viktiga projekt på skma.se eller kontakta SKMA på info@skma.se eller 08 667 6090.

Kalendarium

ELEV- OCH STUDIERESOR

Under hösten kommer fyra elevresor till Förintelsens platser i Polen att arrangeras. Utbildningarna inkluderar besök i Krakow, Auschwitz-Birkenau och Rabka. Totalt deltar ca 120 elever och lärare från skolor i Alf-ta, Fruängen, Lindesberg, Järfälla, Skärholmen och Södertörn. Utbildningarna leds av Fredrik Jonés, Lillemor och Bertil Bodman, Ronny Juhlin samt Ewa Andersson.

UTBILDNINGAR OCH SEMINARIER

18 OKTOBER

SKMA arrangerar ett informationsmöte om det digitala undervisningsmaterialet "Vad är en människa?" i Stockholm. Vi berättar om vårt interaktiva undervisningsmaterial som utgår ifrån olika överlevandes vittnesmål. Tillsammans med partners i Litauen, Polen, Rumänien, Ungern och Österrike kommer SKMA att vidareutveckla materialet och ta fram ett internationellt verktyg för undervisning om Förintelsen.

26 OKTOBER-5 NOVEMBER

Fortbildning om Förintelsen: 21 lärare och andra intresserade vuxna deltar i en studieresa till Polen med besök i bl.a. Warszawa, Treblinka, Tykocin, Lublin, Majdanek, Rabka, Auschwitz-Birkenau och Krakow. Resan är del av den fortbildningskurs som startade med ett förseminarium 22-24 september och kommer att följas upp med ytterligare ett seminarium i mars 2017. Fortbildningen leds av Lena Jersenius.

OKTOBER-NOVEMBER

24 oktober besöker SKMA:s Mathan Ravid Skytteholmsskolan i Stockholm för att föreläsa om antisemitism, islamofobi och antirasism för skolans högstadiel elever. 10 november besöker han Svenska Kyrkans församling på Östermalm, för att prata med deras ungdomsgrupp om antisemitismen historiskt och idag. 13 november håller Mathan en utbildning om antisemitiska fördomar och konspirationsteorier för unga i Judiska församlingen i Malmö.

MÖTEN OCH ARRANGEMANG

31 OKTOBER

Henrik Bachner, idéhistoriker och medlem i SKMA, föreläser om antisemitism i Sverige och Europa idag vid ett möte som arrangeras av Wizo.

9 NOVEMBER

I samarbete med Judiska församlingen i Stockholm, Föreningen Förintelsens överlevande och Forum för levande historia arrangerar SKMA en högtidsstund i Stockholms stora synagoga till minne av Novemberpogromen 1938. Under kvällen delas årets Elsapris ut.

2-7 DECEMBER

SKMA har beviljats EU-stöd för en vidareutveckling av det interaktiva utbildningsmaterialet "Vad är en människa?". Tillsammans med partners i Litauen, Polen, Rumänien, Ungern och Österrike kommer vi ta fram ett internationellt verktyg för undervisning om Förintelsen. Projektets första partnermöte arrangeras i Stockholm 2-7 december.

JOSSEBELL AB

**Stöd SKMA:s arbete mot antisemitism!
Swisha ditt bidrag på nummer 123 288 68 93**

Det går också bra att använda plusgiro 30 129-1 eller bankgiro 861-6112

Läs mer på skma.se eller ring 08 667 60 90

Sök stipendium från MICHAEL A. FRIEDS STIFTELSE

Michael A. Frieds Stiftelse har till ändamål att främja forskning och upplysning som syftar till att bekämpa främlingsfientlighet, rasism och antisemitism.

Bidrag utbetalas efter ansökan och prövning av styrelsen.

Stiftelsen grundades den 4 maj 1994 av Hédi Fried. År 2007 ändrades stiftelsens statuter från att som tidigare dela ut bidrag för pedagogiska skolresor till Auschwitz till att premiera lärare som arbetar i stiftelsens anda. Lärarstipendier delas ut för dokumenterade insatser som indikerar kreativitet och nytänkande i ett kontinuerligt arbete.

Ansökan skall ställas till eva.fried@telia.com **senast den 15 november** (tiden kan ev. förlängas).

För att möjliggöra det fortsatta arbetet är stiftelsen beroende av stöd utifrån. Bidrag tas tacksamt emot.

WONNA I DE JONG

FASTIGHETER

Vi är ett familjeägt företag, som drivs av Wonna I de Jong Schaefer, hennes son Alexander Östling och hennes sonhustru Noriko Östling.

Vi äger, förvaltar och förädlar över 1250 lägenheter och 200 kommersiella lokaler.

Långsiktigheten är nyckelordet i företagets förvaltning, därför fokuserar vi mycket på klimat- och energifrågor, materialval, säkerhet, hälsomiljö och social integration.

Vi är långsiktiga hyresvärdar, vilket skapar trygghet för våra hyresgäster.

Vi expanderar ständigt och är beredda att göra nya fastighetsaffärer.
Välkommen att kontakta oss!

www.wonnafast.se

mail@wonnafast.se

+46 722 511 200

Supernöjda kunder och lyckliga säljare – NY INSPIRATIONSKÄLLA att ösa ur!

Det du ger får du tillbaka – bli bäst på sälj!

Beställ boken på:

www.market.se/supernojdakunder
eller ring 08-440 76 71

Supernöjda kunder, lyckliga säljare och framgångsrik försäljning – låter det som en utopi? Det är det inte!

Men vem är egentligen säljare? Hur gör man för att lyckas överträffa kundernas förväntningar – och därmed öka lönsamheten?

I *Susanne Einhorn*s nya bok får du och din personal på ett mycket konkret sätt ta del av de små stegen som skapar den stora skillnaden!

Priser:
1-10 ex 349:-/st
11-20 ex 299:-/st
21-50 ex 249:-/st
(Moms + porto tillkommer.)

Så här skriver författaren:

"Jag är övertygad om att du som säljare är den avgörande faktorn. Så se din vikt i guld. För när du bestämmer dig för att skapa supernöjda kunder blir du en lyckligare säljare och butiken mer lönsam. Allt du ger från hjärtat får du tillbaka".

Om Susanne Einhorn:

Susanne Einhorn är beteendevetare med mer än 10 års yrkeserfarenhet från detaljist- och servicebranschen i såväl USA som Sverige.

Sedan sent 80-tal har hon arbetat med att förbättra och effektivisera försäljningsarbetet i olika typer av organisationer.

market

.tidning

.plus

.se

.nyhetsbrev

.fakta

.event

CREATIVE
meetings

MIAB
Mordenfeld Information AB

STÖDER SKMA

Vill du ha någon som tillvaratar
våra judiska intressen imorgon?

**Bli då medlem i en
Judisk församling idag!**

De judiska församlingarna har som uppgift att möjliggöra ett judiskt liv idag – och för våra barn och barnbarn imorgon.

Vi har ett stort utbud och representerar våra medlemmar i många olika frågor, både i media och gentemot statsmakten.

Du behövs NU för att vi skall kunna fortsätta vår viktiga verksamhet.

Bli medlem i en församling nära dig!

Judiska Församlingen
Göteborg
www.judiskoforsamlingen.se

Judiska Församlingen
i Stockholm
www.jfs.se

JUDISKA
FÖRSAMLINGEN
MÅLMÖ
www.jfs.se

Judiska Församlingen
Nordvästra Skåne
Helsingborg
info@jfs.se

De judiska församlingarna är förenade i Judiska Centralrådet i Sverige

JUDISKA CENTRALRÅDET I SVERIGE
THE OFFICIAL COUNCIL OF SWEDISH JEWISH COMMUNITIES

Investering i Kunskap AB Strategikonsulting & Investeringar

Box 5216, 102 45 Stockholm
Tel 08-670 65 00

MANA RE

PAUL LOESER & CO AB

OTROLIGT LÄTTA RESVÄSKOR TILL GROSSISTPRISER

NYHET – PRESENTREKLAM

Vid köp av resväska med hänvisning till denna annons lämnas bidrag till SKMA.

*Mycket välkomna till www.resvaskor.com
eller butiken på Kommendörsgatan 34
hälsningar Peter Loeser*

Box 27027, 102 51 Stockholm * 08/ 661 67 33
palos@swipnet.se * www.resvaskor.com

Willy Silberstein AB erbjuder

- Medieträning: du blir vassare och tydligare i media efter en träning med Willy Silberstein, dina chanser att nå ut förbättras avsevärt.

- Moderatorsuppdrag: Willy Silberstein lovar ett högt tempo och tydliga besked som moderator vid debatter eller utfrågningar.

Så här sade f.d. näringsministern om Willy Silberstein som moderator:

”Willy Silberstein kan få en debatt att lyfta. Han ställer vassa frågor, håller högt tempo och ger sig inte förän han fått svar. Det gör en debatt informativ och underhållande.”

Björn Rosengren, f.d. näringsminister

Willy Silberstein,
070 606 26 00
willy@silbersteinab.se

Media

Frenkel

STÖTTAR ARBETET
MOT ANTISEMITISM

IPU | Talent Insights

En pärla bland
Sveriges analysverktyg

IPU | Talent Insights

ett verktyg som ger viktiga
insikter kring beteenden och drivkrafter
och belyser individens utvecklingspotential

Demorapport
kan erhållas

www.ipu1973.se

 IPU Institutet för
Personlig Utveckling

svenska | mot kommittén | antisemitism

BILDAD I ENLIGHET MED NANSEN-KOMMITTÉNS DEKLARATION, OSLO 1983

- är en ideell, religiöst och politiskt obunden organisation, som har till ändamål att förebygga och motverka antisemitism och rasism.
- bedriver en varierad, rikstäckande verksamhet.
- informerar politiker, myndigheter och media om rasism och antisemitism.
- samarbetar med utländska organisationer, universitet och forskningsinstitut i frågor som rör antisemitism och rasism.
- samarbetar med skolor, studieförbund, folkhögskolor, liksom med andra svenska demokratiska antirasistiska organisationer. Vi samarbetar även med Forum för levande historia.
- bedriver ett långsiktigt arbete för att bredda och fördjupa kunskaperna om antisemitism, rasism och Förintelsen inom skolan. Ett led i detta projekt är arrangerandet av seminarier över hela landet för lärare, liksom årliga fortbildningsresor till forsknings- och utbildningsinstitut i Polen och Baltikum.
- producerar och distribuerar skrifter och annat undervisningsmaterial om Förintelsen, antisemitism, rasism och nazism.
- ger ut ett nyhetsbrev som skickas till kommitténs medlemmar, lärarnätverk och opinionsbildare.

STÖD SVENSKA KOMMITTÉN MOT ANTISEMITISM

PLUSGIRO 30 1 29-1, BANKGIRO 861-6112, SWISH 123 288 6893

SKMA|SVENSKA KOMMITTÉN MOT ANTISEMITISM
ANSVARIG UTGIVARE: WILLY SILBERSTEIN
REDAKTÖR: HENRIK BACHNER
LAYOUT: KARL GABOR

BOX 22330, 104 22 STOCKHOLM, SWEDEN | TEL +46(0)8 667 60 90 | FAX +46(0)8 652 60 90
E-POST INFO@SKMA.SE | WWW.SKMA.SE | PLUSGIRO 30 1 29-1 | BANKGIRO: 861-6112 | SWISH 123 288 6893

Artiklar i Nyhetsbrevet som ej författats av SKMA:s ordförande eller SKMA representerar inte nödvändigtvis SKMA:s åsikter.